Planmatig verdiepend bewegingsonderwijs 6

Het zoeken naar een leerkans

Kinderen hebben vaak zin om te bewegen, we noemen dat een beweegwens. Ze komen niet naar een les beweegonderwijs om een leerdoel te behalen. Een leerkracht komt wel met een pakket 'leerdoelen' naar de les en hoopt dat die aansluiten bij de beweegwensen van de kinderen. Er is spanning tussen de doelen van de leerkracht en wensen van kinderen. Zie het artikel Planmatig en verdiepend bewegingsonderwijs (5), de spanning tussen beweegdoelen en beweegwensen in LO (Keijser & Lahnstein, LO Magazine 3, 2025). Deze spanning gaat over de zoektocht naar 'onderwijs op maat'. Onderwijs op maat is een mix van leerkrachtdoelen en kindwensen, waarbij er een gezamenlijk gedeelde leerkans tijdens de les ontstaat. In dit artikel beschrijven we drie mogelijkheden om als leerkracht achter de gezamenlijke leerkans te komen. | Nick Keijser en Koen Lahnstein

Het doel, beweegwens en leerkans

Een vakleerkracht heeft als beweegdoel kinderen beter te leren bewegen. En kiest vanuit dat doel voor een bepaald beweegaanbod. Kinderen hebben behoefte om te bewegen, een beweegwens. Er kan een spanningsveld ontstaan met wat een vakleerkracht aanbiedt en wat een kind 'wenst'. Voor het duurzaam verbeteren van bewegen is het wenselijk om de verbinding tussen beweegaanbod en beweegwens op elkaar af te stemmen. Bijvoorbeeld: het kind wil klimmen en de leerkracht heeft klimactiviteiten in de gymzaal klaarstaan of houdt daar bij de volgende les, of periode, rekening mee. Als een kind een beweegactiviteit moet doen waar hij/zij geen zin in heeft, is de kans op een leerresultaat minder groot. Kinderen bepalen immers mede wat zij leren. Vakleerkrachten onderwijzen de kinderen. Ze wijzen in een richting door het aanbieden van een activiteit. Of het kind er ook van leert, is maar de vraag. De combinatie van beweegaanbod en beweegwens zorgt niet automatisch tot beter bewegen. Of anders geformuleerd, als een kind mag kiezen welke activiteit hij/zij gaat doen (passend bij de authenticiteit), dan is deels aan de basisbehoefte van autonomie voldaan, maar aan de basisbehoeften competentie en binding misschien niet.

Wanneer het beweegaanbod aansluit bij de beweegwens van een kind, is er een ingang om samen te zoeken naar een relevant leerkans. Er zijn eindeloos veel beweegdoelen, maar die zijn pas relevant als een kind openstaat voor een bepaalde verandering. Het kind wil bijvoorbeeld een tikspel spelen. De bedoeling is om als loper niet getikt te worden. Dit kan bijvoorbeeld door sneller weg te rennen van de tikker, of door een schijnbeweging te maken. Dit zijn twee verschillende uitvoeringen van het leerdoel 'inblijven' en de vraag is; welke ziet de leerling als leerkans en is die in de specifieke context ook leerbaar?

Het is niet eenvoudig om een geschikte leerkans te ontdekken die past bij de beweegwens. Zelfs bij een een simpele beweegactiviteit als het mikken van de bal in de

basket zijn er talloze beweegdoelen. Uitgaande van een beweegaanbod waar een beweger succesvol aan kan deelnemen, kunnen beweegdoelen gericht zijn op een betere uitvoeringswijze (zie de beweegdoelen in het basisdocument), of op een complexe uitbouw zoals bijvoorbeeld de mikafstand vergroten of het doel verhogen. Dit zijn beweegdoelen, maar er zijn ook nog groepsdoelen zoals het leren mikken in een wedstrijdverband en persoonsdoelen, bijvoorbeeld het leren waarderen van het eigen succes.

Ervaren vakleerkrachten weten welke doelen passend zijn bij een bepaald beweegaanbod. Zij kunnen tijdens de voorbereiding en de les inschatten welk leerdoel een interessante leerkans voor een kind kan zijn. Het is aan het kind om die leerkans ook te zien.

Leerkansen ontdekken

Het is niet eenvoudig om tijdens de les achter de leerkans voor een kind te komen. We onderscheiden drie manieren: meedoen, observeren en bespreken (MOB).

Meedoen aan de activiteit

Een leerkracht die balanceert over de banken of die even meedoet met het voetbal, wordt erg gewaardeerd door de kinderen. Het zorgt voor een andere interactie en een betere sfeer. Kinderen zien leerkansen in de beweegvoorbeelden van de leerkracht. Het inspireert leerlingen om ´iets´ anders te kunnen. Een ander voordeel is dat de leerkracht aan den lijve ervaart wat kinderen in de beweegsituatie ervaren. Tijdens het meedoen blijkt opeens dat een speelveld te groot is, doelen te klein zijn, de speelduur best lang is, er behoorlijk hard wordt gegooid, de bank wel wat hoog staat, enzovoorts. Deze informatie kan een reden zijn dat een kind een bepaalde leerkans niet kan ontdekken. Door het arrangement, opdracht of regels aan te passen, wordt de kans groter op leerkansen voor de kinderen. In een spel kan een leerkracht leerkansen vergroten door op een speciale manier mee te spelen. Bijvoorbeeld door de bal te gooien naar de vrije ruimte waar een speler dan naartoe gaat lopen en daardoor ervaart wat 'vrijlopen'voor kansen biedt om beter te spelen. In zekere zin vergroot de participatie dus de kans dat de leerkracht zich beter kan inleven in de situatie van de kinderen.

Observeren voor de les

Leerlingen komen elke les de kleedkamer uit en de gymzaal in. Dat is niet bijzonder. Tóch kan de volgorde van binnenkomst erg waardevolle informatie geven over de wensen. Wie komt eerst binnen, wie als laatste? Druppelen ze binnen of komen ze als groepjes naar binnen? En hoe komen ze de zaal in? Rustig, snel, druk, enthousiast of ruziënd? Dit kan veelzeggend zijn. De binnenkomst is een goed observatiemoment, maar dan moeten de kinderen wel de kans krijgen om direct aan de slag te kunnen gaan en niet eerst op een lijn of aan de kant hoeven te wachten tot iedereen er is.

Als de zaal is volgebouwd met activiteiten, is het interessant om te kijken welke activiteiten populair zijn en welke niet. Vaak staan de activiteiten van de les al klaar en kunnen ze daarmee alvast beginnen, of ze mogen nog andere materialen erbij halen, bijvoorbeeld circusmateriaal of een bal. De keuze die een kind in het begin van de les maakt is een goede aanleiding om verder te onderzoeken of deze keuze voortkomt uit een behoefte om iets bekends te doen, om beter te worden, of omdat andere kinderen dat ook doen. Het noteren van deze 'startkeuzes' van een kind kan helpend zijn om achter de leerkansen van het kind te komen.

Observeren tijdens de les

Observeren tijdens de les is alleen goed mogelijk als de kinderen zelfstandig de activiteiten kunnen regelen. Daarom werken wij graag in lessenreeksen, zie het vorige artikel in deze reeks, Planmatig en verdiepend bewegingsonderwijs (5), de spanning tussen beweegdoelen en beweegwensen in LO (Keijser & Lahnstein, LO Magazine 3, 2025). Observeren vraagt om ´uit´ de les te stappen en vanuit overzicht en rust naar de kinderen te kijken. Welke handelingen van kinderen vallen op, welke houding kenmerkt een kind, welke kinderen zijn veel samen? Het observeren van een leerkans begint bij de kijkvraag 'leeft de motivatie' (Walinga en Koekoek, handboek Loop't, lukt't, leeft't). Motivatie observeren is niet makkelijk, omdat

Praktijkvoorbeeld
In groep 5 wordt het chaosdoelenspel gespeeld. De vakleerkracht speelt even mee en krijgt door dat zijn medespeler, Kees, de bal niet vaak heeft. De vakleerkracht pakt de bal en speelt hem naar Kees. De leerkracht ziet dat Kees nooit raak gooit, mogelijk de reden waarom hij de bal niet wil hebben? Hij ziet geen leerkans om te scoren en kiest voor dan maar alleen verdedigen?! De vraag is of Kees wil leren scoren of beter wil leren verdedigen? De vakleerkracht kan tijdens het spel onderzoeken waar de leerkansen van Kees liggen. Bijvoorbeeld door Kees te stimuleren om eerst naar de middenlijn te lopen voordat hij probeert te scoren, of door te stimuleren om ook de blokjes van de vakleerkracht te verdedigen als die aan het scoren is.

//

Observeren tijdens de les is alleen goed mogelijk als de kinderen zelfstandig de activiteiten kunnen regelen

het zowel een extrinsieke als een intrinsieke motivatie kan zijn. Er zijn veel kinderen die keurig doen wat de leerkracht vraagt, maar daardoor juist niet tot leren komen, omdat het niet beklijft. Intrinsieke motivatie is nodig om tot een gezamenlijke leerkans te komen. Er zijn allerlei goede modellen beschikbaar om beter te leren te observeren. Voor ons vak zijn modellen die inzicht geven in de 'lichaamstaal' en de 'gezichtsuitdrukkingen' van kinderen bijzonder interessant. Denk aan fronsen, lachen, boos kijken, hangende schouders, borst vooruit, felle blik in de ogen, armen over elkaar of naar buiten staren. In de loop van de jaren krijg je als vakleerkracht deskundigheid in het ´lezen´ van kinderen. Als je kinderen al een aantal jaar les geeft, ken je hun voorkeuren en behoefte. Je kunt inschatten wat hun beweegwens en leerkans is. Pas op, dit kan in de loop van de jaren ook veranderen.

Voorbeelden zijn:
- Hoe is de reactie tijdens het binnenkomen in de gymzaal?
- Hoe is de reactie tijdens het wisselen naar een andere activiteit?
- Waar gaat het kind zitten tijdens de start van de les?
- Met wie gaat het kind samenspelen?
- Heeft het kind een glimlach op zijn gezicht en plezier tijdens het bewegen?
- Hoe is de mimiek en de lichaamshouding?

Een (ervaren) vakleerkracht zal op basis van verbaal en non-verbaal gedrag kunnen zien wat de beweegwens van het kind is. Bij het observeren van gedrag is het belangrijk om te leren kijken naar gezichtsuitdrukkingen en lichaamstaal. Veel communicatie verloopt via nonverbaal gedrag.

Praktijkvoorbeeld
Zeger heeft al twee keer de activiteit boogschieten gedaan. Deze les staat het weer op het programma. Hij moet de pijlen tegen de roos aan schieten. Hij verliest zijn motivatie en gaat op de bank zitten. De vakleerkracht ziet dit en vraagt wat er is. Zeger verveelt zich en wil graag op een ander doel mikken. Na enig overleg mag hij met pionnen en blokjes een toren bouwen en die overhoop schiet. Zijn beweegwens is uitgekomen en het doel van de vakleerkracht komt ook beter in zicht (beter leren boogschieten). Hier is een leerkans ontstaan.

Bespreken
De leerkans wordt krachtiger als kinderen zich bewust zijn van hun beleving en waardering tijdens het deelnemen aan beweegactiviteiten. We stimuleren kinderen om op hun ervaringen terug te blikken (reflecteren) door een gesprekje aan te gaan met de vakleerkracht of bij oudere kinderen met hun klasgenoten.

Tijdens de les beweegonderwijs is er weinig tijd om een gesprekje aan te gaan met kinderen. Die tijd is er wel tijdens het opruimen, in de pauze, of na de les om even in gesprek te raken. De vrije les is een goede werkvorm waarin leerkracht en leerling samen de tijd hebben om over die beweegervaringen te spreken en te achterhalen of die beweegkeuze werkelijk past bij wat de leerling wil en welke vervolgen er dan mogelijk zijn. Je zou kunnen stellen dat een terugblik op je belevenis een sterke motor is achter het proces dat leidt tot het begrijpen van de leerkans.

Kletsen kan informeel. Door open gesprekken aan te knopen met leerlingen komt snel veel informatie boven tafel over bijvoorbeeld wat het kind een leuke activiteit vindt, wie met wie wil samenwerken, of hoe de activiteit voelt. Zo'n gesprek kan aanknopingspunten geven om vervolgens meer gestructureerd in gesprek te gaan met de leerling en een thema te bespreken. Neem bijvoorbeeld subgroepjes in klassen. Je kan leerlingen vragen met wie ze graag of juist niet graag samenwerken, of met wie ze na schooltijd afspreken. En als een leerkracht het subtiel doet, dan kan je zelfs vragen naar wie welke invloed in de groep heeft. Maar ook binnen de activiteit wat er wel of niet lukt. Afhankelijk van de antwoorden kun je vervolgens doorvragen welke voorkeuren ze hebben. In een gesprek met de groepsleerkracht van de desbetreffende groep kan ook op een hele snelle manier informatie worden ingewonnen.

Terugblikken doen we aan de hand van vragen over wat je doet, wat je voelt en wat je denkt (DVD-vragen). Voor het begrijpen wat een persoon ervaart is het van belang dat het kind dit kan verwoorden. Doen is een beschrijving van de activiteit uitspreken. Voelen zijn de sensaties die in het lichaam vrijkomen door zintuigelijke informatie op te nemen en emoties te verwerken. Denken is het cognitieve proces waarbij je met woorden in je hoofd de gedachten en gevoelens beschrijft. Denk aan meningen, overwegingen en fantasie afspelen in je hoofd. De waardering zit in de wilsvraag. De kern van de vorming van identiteit ligt bij de vraag of de beweger intrinsiek gemotiveerd is om mee te doen met de beweegactiviteit, het gaat om de autonomie van de leerling. Autonomie omschrijven we als: Welke keuzes maak ik? Hoe raak en blijf ik gemotiveerd? Wat wil ik graag als beweger? Om je autonomie te laten begrijpen hanteren

// Terugblikken doen we aan de hand van vragen over wat je doet, wat je voelt en wat je denkt (DVD-vragen)

we de vraag: Is deze ervaring van de gebeurtenis ook wat ik echt wil? Is wat ik doe, voel en denk ook echt wat ik nog eens wil uitvoeren?

Tot slot

Een vakleerkracht heeft als beweegdoel kinderen beter leren bewegen. Kinderen hebben behoefte om te bewegen, de beweegwens. Er kan een spanningsveld ontstaan met wat een vakleerkracht wil bereiken en wat een kind 'wenst'. Voor het verbeteren van het bewegen is de verbinding tussen beweegaanbod en beweegwens wenselijk. Maar de combinatie van beweegaanbod en beweegwens zorgt niet automatisch tot beter bewegen. De leerkracht brengt zijn leerdoelen in en en de beweger zijn beweegwens. Uit beide ontstaat een gezamenlijk gedeelde leerkans.
Hoe kom je achter de leerkans? Daar beschreven we drie manieren voor: meedoen, observeren en bespreken (MOB).

Praktijkvoorbeeld

Louisa, een meisje uit groep 6 vindt voetballen niet leuk, maar heeft tijdens de les gescoord in het doel. Ze geeft een beschrijving: "Ik liep tijdens de wedstrijd naar de bal, trapte de bal hard naar het doel en via de paal erin. Tijdens het schieten deed mijn teen pijn doordat ik met de punt van mijn voet schoot. Ik bedacht mij dat de bal met de binnenkant van de voet geschoten moest worden. Het scoren gaf mij een heerlijk gevoel. Scoren doe ik niet vaak. Nu wel! Door het juichen kreeg ik wel pijn in mijn keel. Ik ga zeker nog een keer proberen om te scoren."

Afsluiting artikelenreeks

Dit was het laatste artikel in een serie van zes artikelen. De reeks heet: Planmatig verdiepend bewegingsonderwijs. Vanuit het doeldomein leren bewegen, ook wel beweegvorming, beschreven we hoe er planmatig gewerkt wordt aan de 3x B-uitjes. Drie keer B staat voor brede beweeguitdagingen, boeiende beweeguitbouw en betere beweeguitvoeringen. De meeste vakleerkrachten willen tijdens de les bewegingsonderwijs kinderen graag beter leren bewegen. Beweegvorming is ook afhankelijk van groeps- en persoonsvorming. De interessante vraag is: Wat wil het kind zelf? Hoe kom je achter die leerkans? Wat voor invloed heeft het groepsproces op het beter leren bewegen van een kind? ●

In de reeks hebben we antwoord gegeven op de bovenstaande vragen.

Scan of klik *hier* naar de gehele reeks Planmatig verdiepend bewegingsonderwijs (1-6)

Bronnen

Scan of klik *hier* naar de bronnen

Contact

n.keijser@scodelft.nl

Nick Keijser is vakleerkracht beweegonderwijs en coach Dynamische Schooldag op basisschool De Waterhof en ambassadeur van de Beweegalliantie

k.lahnstein@librijn.nl

Koen Lahnstein is vakleerkracht beweegonderwijs coach dynamische schooldag op basisschool Freinetschool Delft

Foto's

Koen Lahnstein

Kernwoorden

beweegdoelen, beweegwensen, leerkansen